

Demirel, B. ve Çamur, G. (2023). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarına ilişkin bir araştırma. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 4 (2), 231-247.
doi 10.61861/spshcd.1388279

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Başvuru: 09/11/2023

Kabul: 21/12/2023

SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN GÖÇMENLERE YÖNELİK TUTUMLARINA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

A Research on the Attitudes of Social Work Department Students Towards Immigrants

Buket DEMİREL¹

Gülsüm ÇAMUR²

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, [✉buketdemirel3012@gmail.com](mailto:buketdemirel3012@gmail.com),
ID 0009-0002-5155-0857

² Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, [✉gulsum.camur@omu.edu.tr](mailto:gulsum.camur@omu.edu.tr),
ID 0000-0001-5116-2462

ÖZ

Son yıllarda özellikle Orta Doğu ülkelerinden Türkiye'ye doğru yaşanan yoğun göç hareketliliği nedeniyle yerel halk ve göçmenler arasında sosyal uyum ve entegrasyon sorunları yaşanmaktadır. 2011 yılı itibari ile yoğunlaşan bu sürecin günümüzde de devam etmesi ve göçmenlerin misafirlik sürecinin kalıcı olarak değişmesiyle birlikte yerel halkın göçmenlere yönelik olumsuz tutumlarında artış meydana gelmektedir. Bu çalışmada yerel halkın bir parçası olan ve doğrudan göçmenlerle çalışma potansiyeli bulunan Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumları araştırılmak istenmiştir. Bu amaçla çalışma kapsamında 232 Sosyal Hizmet Bölümü öğrencisine sosyodemografik özellikleri belirleyen bir anket formu ile Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği uygulanmıştır. İlişkisel tarama modeliyle gerçekleştirilen araştırmanın sonucunda öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının olumsuz olduğu belirlenmiştir. Çalışmanın temel bulguları özetlenecek olursa; birinci sınıfların olumsuz tutumları ikinci sınıflara göre daha yüksek, köy-kasaba gibi daha kırsal alanda yaşayanların olumsuz tutumları metropol-büyükşehirde yaşayanlara göre daha düşük, Türk kökenlilerin olumsuz tutumları Arap kökenlilerden daha yüksek, ailelerinde göç deneyimi olanlarda olumsuz tutum düzeyi daha düşük; çevrelerinde göçmen tanıdıkları olanların olumsuz tutumları daha düşük; göç ile ilgili hem ders alıp hem de bir etkinliğe katılan öğrencilerin olumsuz tutumları herhangi bir etkinliğe katılmayan öğrencilerden daha düşüktür.

Anahtar Kelimeler: Göç, göçmenlere yönelik olumsuz tutum, sosyal hizmet

ABSTRACT

In recent years, due to the intense migration movement, especially from Middle Eastern countries to Turkey, there are social harmony and integration problems between local people and immigrants. As this process, which has intensified as of 2011, continues today and the host process of immigrants has changed permanently, there is an increase in the negative attitudes of the local people towards immigrants. This study, it was aimed to investigate the attitudes of Ondokuz Mayıs University Social Work Department students, who are part of the local community and have the potential to work directly with immigrants, towards immigrants. For this purpose, a survey form determining sociodemographic characteristics and the Negative Attitudes Towards Immigrants Scale were administered to 232 Social Work Department students within the scope of the study. As a result of the research conducted with the relational screening model, it was determined that students' attitudes towards immigrants were negative. To summarize the main findings of the study; The negative attitudes of first graders are higher than those of second graders, the negative attitudes of those living in more rural areas such as villages or towns are lower than those living in metropolitan cities, the negative attitudes of those of Turkish origin are higher than those of Arab origin, the level of negative attitudes is lower in those with migration experience in their families; Those with immigrant acquaintances around them have lower negative attitudes; The negative attitudes of students who both take courses and participate in an activity regarding immigration are lower than students who do not participate in any activity.

Keywords: Migration, negative attitude towards immigrants, social work

GİRİŞ

Göç, bireylerin yaşadıkları ülkeden farklı bir ülkeye doğru veya hayatlarını sürdürdükleri ülke içerisinde yer değiştirmeleridir. Göçmen ise göç eden kişi olarak tanımlanmaktadır (GİB, 10 Ocak 2023). Göçler; zorunlu, gönüllü, geçici, sürekli, iç, dış, beyin ve işgücü göçü şeklinde türlere ayrılmaktadır. Göç, türleri çerçevesinde spesifik olarak tanımlanabilmektedir ancak göçmenlerin kavramlaştırılması hususunda kavram sorunu ile karşılaşmaktadır. Bu sorun uluslararası ölçekte evrensel olarak kabul edilebilir bir tanımlamanın olmaması ve Suriyeli göçmenlerin geçici koruma statüsüne alınması örneğinde olduğu gibi değişen durumlara yönelik bir tanımlamanın oluşturulmasından da kaynaklanıyor olabilmektedir. Geçici koruma, vatandaşı olduğu ülkeden ayrılmak zorunda kalmış, ülkesine tekrar dönemeyen, acil ve geçici sebeplerle kitlesel veya kitlesel hareket döneminde bireysel şekilde koruma bulmak gerekçesiyle sınırlarımıza gelen ya da sınırlarımızdan geçen yabancıyı tanımlamaktadır. Bu yabancılar, uluslararası koruma talepleri bireysel olarak değerlendirmeye alınmayan kişilerdir (GKY, 15 Ocak 2023). Ülkemizde yaşayan Suriyeliler geçici koruma statüsüne tabiidirler.

Göç, eski tarihlerden itibaren süregelen ve hem nedeni hem de sonuçları itibariyle olumlu veyahut olumsuz pek çok etkiye sahip bir sosyal durumdur. Türkiye, son yıllarda göç alan bir ülke konumunda olmasına rağmen tarihi süreçte göç veren bir ülke konumunda da olmuştur. Türkiye, yaşanan göç hareketliliği ile gelen yeni unsurlar ve kültürlerle zenginleşip güçlenmektedir. Ancak her zaman göç hareketliliğinin etkileri bu derece masum değildir. Göç sonuçlarına dair olumlu beklentilerin aksine olumsuz gelişmeler de her zaman var olma ihtimalini korumaktadır (Doğan, 2018). Çünkü göç, ülkenin sosyoekonomik, demografik ve kültürel yapısını etkilediği gibi kamu düzenini ve güvenliğini

sağlamak noktasında pek çok sosyal soruna neden olmaktadır. Günümüzde göç olgusunun olumsuz bir durum olarak algılanmasının ve göçmenlere karşı olumsuz tutumun artmasının önemli bir sebebi de toplum tarafından geçici olarak kabul edilen göçmenlerin hedef ülkeyi daimî ikamet adresi olarak benimsemeleridir (Davidov ve Semyonov, 2017).

İnsanlar; refah içerisinde bir hayat, doyum sağlayabilecekleri bir iş, huzurlu bir emeklilik sürdürmek için menşei ülkelerinden farklı ülkelere taşınabilmektedir. Bunun yanı sıra savaşlar, zulümler, fikri özgürlüğün olmaması, doğal afetler gibi olumsuz durumlardan kurtulmakta uluslararası göçün sebeplerini oluşturmaktadır. Daha iyi hayat standartları veya yaşam mücadelesi için yapılan uluslararası göçte hedef çoğunlukla modern toplumlar olmaktadır (Just ve Anderson, 2015). Sayılarla göç hareketliliğine bakacak olursak; Uluslararası Göç Örgütü (IOM) 2020 yıl sonu istatistiklerine göre; dünyada toplam 281 milyon uluslararası göçmen bulunurken 164 milyon da göçmen işçi bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) 2021 yıl sonu istatistiklerine göre; 89,3 milyon insan zorla yerinden edilmiştir. Dünyada 27,1 milyon mülteci ve 4,6 milyon sığınmacı bulunmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı'nın 2022 yıl sonu istatistiklerine göre; Türkiye'de 3.535.989 Suriyeli göçmen yaşamaktadır. 2022 yılında 285.027 olmak üzere 2016 ve 2022 yılları arasında 2.748.448 düzensiz göçmenin ülkeye girişi engellenmiştir. 2022 yılında 285.027 düzensiz göçmen sınır dışı edilirken %40,62 ile Afganistan uyruklu kişiler yakalanan düzensiz göçmenler arasında ilk sırada yer almaktadır. Geçici koruma kapsamındaki kayıtlı Suriyeli göçmen sayısının şehirde yaşayan toplam kişi sayısına oranına bakıldığında en yüksek orana sahip ilk beş şehir; %37,47 Kilis, %17,77 Gaziantep, %17,54 Hatay, %14,71 Şanlıurfa ve %11,16 Mersin şeklinde sıralanmaktadır. En yüksek orana sahip ilk beş şehirde Türkiye sınırında yer alan iller olması gelen kişilerin sınır illerinde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2022 Uluslararası Göç İstatistikleri'ne göre Türkiye'ye 2022 yılında 399.643 yabancı uyruklu kişi giriş yaparken 327.383 yabancı uyruklu kişi ise çıkış yapmıştır. Türkiye'ye gelen yabancı uyruklu kişilerin giden yabancı uyruklu kişilerden %22,07 daha fazla oluşu yıllar içinde artan göçmen nüfusunu açıklamaktadır. Yabancı uyruklu kişilerin vatandaşı oldukları ülkeler açısından Türkiye'ye gelen ilk beş ülke; %25 Rusya Federasyonu, %8,1 Ukrayna, %6,5 İran, %5,4 Afganistan ve %4,8 Irak şeklinde sıralanmaktadır. Türkiye'den giden ilk beş ülke ise; %20 Irak, %10,6 İran, %7 Özbekistan, %6 Afganistan ve %4,8 Türkmenistan şeklinde sıralanmaktadır.

Yaşanan göç hareketliliği hem göçmenler hem de yerel halk arasında pek çok konuda sosyal soruna neden olmaktadır. İki farklı kültürün çatışması ve birbirlerine yönelik olumsuz tutum sergilemesi ön plana çıkan sorunlardandır. Göçmeler ve yerel halk arasında yaşanan çatışma, uyum, ayrımcılık, damgalama gibi konu ve sorunlara müdahale eden sosyal adalet ve insan haklarını temel alan hem meslek hem de disiplin olarak sosyal hizmetin çalışma alanlarından biri de göçmen ve mültecilerdir. Duyan (2016) sosyal hizmetin temel ilkelerini; insanın onuruna, değerine ve çeşitliliğine saygı duyarak insanları incitmemek, sosyal adaleti ve insan haklarını desteklemek olarak ifade etmektedir. Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (NASW), sosyal hizmet uzmanlarının dil, din, cinsiyet,

etnik köken, etnisite, cinsel yönelim, medeni durum ve siyasi görüş nedeniyle herhangi bir ayrımcılık yapmayacağını ve bahsedilen farklılıklar sebebiyle yapılan hiçbir ayrımcılığa sessiz kalmayacağını vurgulamıştır. Artan göç hareketliliğiyle birlikte bu disiplin çerçevesinde yetiştirilen sosyal hizmet uzmanı adaylarının göç alanında çalışabilecek olması nedeniyle sosyal hizmet öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Sosyal hizmet insani değerler çerçevesinden hem felsefe hem de uygulama olarak uyum ve bütünleşmeye odaklanan insan hakları ve sosyal adaleti temel alan bir meslektir. Hem göçmenler hem de yerel halk dinamikleri ve bu bağlamdaki sosyal sorunlara karşı mücadele eden bir anlayışa sahiptir. Bu açıdan bakıldığında sosyal hizmet uygulayıcıları göçmelerle son derece aktif olarak farklı kurumlarda çalışmaktadır. Göçmenlerin sorunlarını anlamak, onlara bilgi ve danışmanlık vermek, göçmeleri gereksinim duydukları kaynak ve hizmetlerle buluşturmak, toplumda sosyal uyumu sağlamak ve göçmenlerin iyilik hallerini arttırmak gibi mesleki çalışmalar sosyal hizmet uzmanlarının bu alanda yapmış olduğu belli başlı faaliyetlerdir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanı adayı öğrencilerin göçmelere yönelik tutumlarının anlaşılabilir değerlendirilmesi, varsa olumsuz tutumlarının öğrencilik yaşamından başlayarak gerekli önlemlerle olumlu hale getirilmesi ve bu bağlamda öğrencilerin mesleki olarak güçlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu gerekçelerden hareketle çalışma göçmenlerle çalışan önemli mesleklerden birisi olan sosyal hizmet uzmanı adayı öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının belirlenmesini amaçlamaktadır. Alt amaçlar aşağıdaki gibi formüle edilmiştir:

1. Öğrencilerin göçmelere yönelik tutumları nasıldır?
2. Öğrencilerin göçmelere yönelik tutumları sosyodemografik değişkenlere (cinsiyet, sınıf, üniversite öncesi yaşanan bölge, yerleşim yeri, etnik köken, sosyoekonomik durum, ailede göç deneyimi, çevrede göçmen tanıdık ve göç ya da göçmenlerle ilgili bir etkinliğe katılmak) göre bir farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırma ilişkisel tarama modelidir. İlişkisel tarama modelleri, birden daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ve/veya derecesini tespit etmeyi hedefleyen araştırma modelleridir (Karasar, 2012).

Çalışma Grubu

Çalışma grubu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde öğrenim görmekte olan 1, 2, 3 ve 4. sınıf lisans öğrencilerinden oluşmaktadır. 2022-2023 eğitim öğretim yılında toplam 358 öğrenci eğitim görmektedir. Bölümde 40 öğrenci Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı (YÖS) ile kayıt yaptırmış olup bu öğrencilerden 31'i yabancı uyrukludur. Yabancı uyruklu olan öğrencilerin menşe ülkeleri: Afganistan, Almanya, Azerbaycan, Filistin, Fransa, Gabon, Irak, Somali, Suriye ve Türkmenistan'dır. Araştırmada öğrencilerin %67,88'ine ulaşılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amaçları çerçevesinde araştırmacılar tarafından hazırlanan Anket Formu ve Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği kullanılmıştır.

1. Anket Formu

Anket formu sosyodemografik bilgilerden oluşmakta olup “cinsiyet, yaş, sınıf, üniversite öncesi yaşanan bölge, yaşamın büyük kısmının geçirildiği yerleşim yeri, etnik köken, sosyoekonomik durum, ailede göç deneyimi olan birey, çevrede göçmen tanıdık ve göç ya da göçmenlerle ilgili etkinliğe katılım sağlamak” şeklindeki değişkenleri kapsamaktadır.

2. *Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği (GYOTÖ)*'ni Varela, Gonzales, Clark, Gramer ve Crosby (2013) geliştirmiş; Günay, Ersoy, Aydın ve Kılıç (2019) ise Türkçeye uyarlamıştır. Öğrencilerin göçmenlere yönelik olumsuz tutumlarını ve olumsuz tutumların barındırdığı önyargılarını değerlendirmek amacıyla geliştirilen Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği, 12 maddeden oluşan tek faktörlü bir ölçektir. Tek faktörlü yapı toplam varyansın %43.2'sini açıklamaktadır. Ölçeğin güvenirlik test analizleri sonucunda Cronbach Alfa değeri 0,81'dir. GYOTÖ'nün kabul gören bir düzeyde güvenirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin iki yarı test güvenirliği 0,67, test tekrar test güvenirlik katsayısı ise $r=0,82$ 'dir. Öğrencilerden göçmenlere yönelik tutumlarının beşli Likert tipi (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum) ölçek üzerinden belirtmeleri talep edilmektedir (Günay vd., 2019). Ölçek toplam puanı ölçeğin tamamından elde edilebilmektedir (En küçük toplam puan=12, en büyük toplam puan=60). Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği'nden alınmış olan toplam puanın yüksek olması “göçmenlerin bir tehdit unsuru olduğu, ülkelerine geri dönmeleri gerektiği ve öğrencilerin göçmenlere yönelik olumsuz tutumlarının baskın olduğu” şeklinde yorumlanmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri, gerekli izinler alındıktan sonra 2022 yılı Aralık ayında araştırmacılar tarafından dersler öncesinde ilgili öğretim elemanlarından izin alınarak öğrencilere araştırma hakkında bilgi verildikten sonra yüz yüze ve gönüllük esasına dayalı olarak toplanmıştır. Toplam 243 öğrenci araştırmaya katılmış olup 11 veri toplama aracında eksik/hatalı veriler bulunmasından dolayı araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi, IBM SPSS Version 21 paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Programa girilen verilerin ilk olarak ölçek toplam puanları ve ortalama puanları hesaplanmıştır. Ölçek ortalama puanı üzerinden normallik testi yapılmış olup verilerin normal dağıldığı anlaşılmıştır (Kolmogorov-Smirnov $>0,05$). Verilerin parametrik istatistiksel yöntemlerle analiz edilmeye uygun olduğu tespit edilmiştir. Bu ekseninde gruplar arası farklılaşmanın tespitini sağlamak için ikili grupların karşılaştırılması yapılır-

ken bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla örneklemin karşılaştırılması yapılırken tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi yapılmıştır. ANOVA testi neticesinde değişkenler arasında farklılık bulunması durumunda ise post-hoc testi uygulanarak Scheffe testi sonuçları değerlendirilmiştir.

Araştırmanın yapılabilmesi için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 25.11.2022 tarihinde 2022-962 karar sayılı etik onay ve gerekli izin alınmıştır.

BULGULAR

I. Tanıtıcı Bilgiler

Öğrencilere ilişkin sosyodemografik bilgiler Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Cinsiyet	Kadın	188	81
	Erkek	44	19
Sınıf	1.sınıf	60	25,9
	2.sınıf	61	26,3
	3.sınıf	48	20,7
	4.sınıf	63	27,2
Üniversite Eğitimi Öncesi Yaşanılan Bölge	Marmara	11	4,7
	Karadeniz	150	64,7
	Ege	5	2,2
	İç Anadolu	42	18,1
	Doğu Anadolu	7	3,0
	Akdeniz	11	4,7
	Güneydoğu Anadolu	2	0,9
	Diğer	4	1,7
En Uzun Süre Yaşadığı Yer/Yerleşim Yeri	Köy – Kasaba	45	19,4
	Şehir – Kent	136	58,6
	Metropol – Büyükşehir	51	22,0
Etnik Köken	Türk Kökenli	198	85,3
	Kürt Kökenli	9	3,9
	Kafkas Kökenli	6	2,6
	Balkan Kökenli	3	1,3
	Arap Kökenli	7	3,0
	Çoklu Etnik Kökenli	4	1,7
	Diğer	5	2,2
Sosyoekonomik Düzey	Alt	9	3,9
	Orta	216	93,1
	Üst	7	3,0

Ailede Göç Deneyimi	Evet	34	14,7
	Hayır	198	85,3
Göçmen Tanıdık	Evet	93	40,1
	Hayır	139	59,9
Göç ya da Göçmenlerle İlgili Etkinlik	Konuya ilişkin ders aldım	27	11,6
	Konuya ilişkin seminer, konferans, panel, çalıştay vb. etkinliğe katıldım	19	8,2
	Hem ders aldım hem de herhangi bir etkinliğe katıldım	14	6,0
	Herhangi bir etkinliğe katılmadım	166	71,6
	Diğer	6	2,6

Araştırmaya katılan öğrencilerinin büyük bir bölümünü (%81) kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş ortalamaları 20,6'dır.

Öğrencilerin %64,7 ile yarıdan fazlası Karadenizli olduğunu belirtirken; %58,6'sı yaşamının büyük bir kısmını şehirde geçirmiştir. Yine öğrencilerin büyük bir kısmı olan %85,3'ü Türk kökenli olduğunu belirtmiş ve %93,1'i ailesinin sosyoekonomik düzeyini orta olarak tanımlamıştır.

Öğrencilerin ailelerinde göç deneyimi olan birey olma durumu ele alındığında; %85,3'ü ailelerinde göç deneyimi olan bireyin olmadığını, %59,9'u çevresinde göçmen bir tanıdıklarının olmadığını ve %71,6'sı göçmenlerle ilgili herhangi bir etkinliğe katılım sağlamadığını ifade etmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği'ne Verdikleri Cevapların Yüzdelik Dağılımları

GYOTÖ Maddeleri	1	2	3	4	5
1. Göçmenlere yerli vatandaşlarla aynı haklar verilmelidir	27,2	32,3	27,6	8,6	4,3
2. Göçmenlerin kendi ülkelerinden ayrılmaları için geçerli sebepleri yoktur	13,8	47,0	26,7	7,3	5,2
3. Büyük gruplar halindeki göçmenler tehlikelidir	4,3	4,3	19,0	37,5	34,9
4. Göçmenler kendi ülkelerinin sorunlarını Türkiye'ye getiriyorlar	3,0	6,9	16,8	40,1	33,2
5. Göçmenler Türk vergi mükellefleri üzerinde bir yüküdür	2,6	7,3	29,3	34,1	26,7
6. İnsanların Türkiye'ye göç etmesine izin vermek kötü bir fikirdir	3,0	12,5	32,8	32,3	19,4
7. Göçmenler asla kendi ülkesine dönmek istemiyorlar	3,4	11,6	19,4	31,9	33,6
8. Göçmenlerin kültürü(leri) Türk kültürünü zayıflatırlar	3,4	12,1	24,6	29,3	30,6
9. Göçmenler ulusal güvenlik için tehdit oluştururlar	2,6	6,0	15,9	40,9	34,5
10. Göçmenler Türkler kadar akıllı değiller	20,7	36,6	22,4	9,1	11,2
11. Göçmenler vatandaşlarla karşılaştırıldığında ayrıcalıklı muamele görüyorlar	2,2	11,6	22,0	33,2	31,0
12. Türkiye de çok fazla göçmen yaşamaktadır	0	0,9	2,2	24,6	72,4
GYOTÖ Ortalama					3,53

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği'nden aldıkları ortalama puan 3,53'tür. Bu sonuç öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarının olumsuz olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 3: Ölçek Toplam Puan Ortalamalarının Cinsiyet, Ailede Göç Deneyimi Olma Durumu ve Göçmen Tanıdık Olma Durumu ile Karşılaştırılması

		N	Ort.	SS	t	P
Cinsiyet	Kadın	188	3,53	0,57	0,005	0,157
	Erkek	44	3,53	0,65		
Ailede Göç Deneyimi	Evet	34	3,30	0,66	-2,492	0,013
	Hayır	198	3,57	0,56		
Göçmen Tanıdık	Evet	93	3,41	0,66	-2,632	0,009
	Hayır	139	3,61	0,52		

Öğrencilerin göçmenlere karşı tutumları cinsiyete göre incelenmiş olup kadın ve erkek öğrenciler arasında anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmemiştir ($t=0,005$; $p>0,05$). Kadın ve erkek öğrencilerin göçmenlere yönelik olumsuz tutum puan ortalamaları aynıdır.

Öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumları ailede göç deneyiminin olmasına göre incelenmiş ve anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu saptanmıştır ($t=-2,492$; $p<0,00$). Farklılığın yönü incelendiğinde, ailede göç deneyimi olanların (ort. 3,30) göçmenlere yönelik tutumlarının daha olumlu yönde olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumları, çevresinde göçmen tanıdığı olma durumuna göre incelenmiş olup farklılık tespit edilmiştir ($t=-2,632$; $p<0,00$). Farklılığın yönü incelendiğinde, çevrelerinde göçmen tanıdık birey olanların (ort. 3,41) göçmenlere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4: Ölçek Toplam Puan Ortalamalarının Sınıf Düzeyi, Yaşanılan Bölge, Ailenin Yerleşim Yeri, Etnik Köken, Sosyoekonomik Düzey, Göç ya da Göçmenlerle İlgili Etkinliğe Katılım Durumu ile Karşılaştırılması

		N	Ort.	SS	F	P
Sınıf	1.sınıf	60	3,66	0,63	4,018	0,008
	2.sınıf	61	3,33	0,54		
	3.sınıf	48	3,64	0,55		
	4.sınıf	63	3,52	0,58		
Üniversite Öncesi Yaşanılan Bölge	Marmara	11	3,28	0,57	1,984	0,058
	Akdeniz	150	3,56	0,57		
	Ege	5	3,58	0,72		
	İç Anadolu	42	3,68	0,57		
	Doğu Anadolu	7	3,16	0,73		
	Akdeniz	11	3,32	0,60		
	Güneydoğu Anadolu	2	3,33	0,23		
Diğer	4	2,93	0,33			
Yerleşim Yeri	Köy – Kasaba	45	3,33	0,59	3,605	0,029
	Şehir – Kent	136	3,55	0,59		
	Metropol – Büyükşehir	51	3,64	0,55		
Etnik Köken	Türk Kökenli	198	3,59	0,53	4,501	0,000
	Kürt Kökenli	9	3,22	0,53		
	Kafkas Kökenli	6	3,44	0,62		
	Balkan Kökenli	3	3,16	0,88		
	Arap Kökenli	7	2,60	0,84		
	Çoklu Etnik Kökenli	4	3,33	0,58		
	Diğer	5	3,30	0,91		
Sosyoekonomik Düzey	Alt	9	3,75	0,74	0,904	0,406
	Orta	216	3,52	0,58		
	Üst	7	3,69	0,59		
Göç ya da Göçmenlerle İlgili Etkinlik	Konuya ilişkin ders aldım	27	3,40	0,72	3,913	0,004
	Konuya ilişkin seminer, konferans, panel, çalıştay vb. etkinliğe katıldım	19	3,53	0,62		
	Hem ders aldım hem de herhangi bir etkinliğe katıldım	14	3,04	0,39		
	Herhangi bir etkinliğe katılmadım	166	3,58	0,56		
	Diğer	6	3,93	0,24		

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre göçmenlere yönelik tutumları incelenmiş ve sınıf düzeyleri arasında farklılık tespit edilmiştir. ($F=4,018$; $p<0,01$). Sınıf düzeyleri arasındaki farklılığı belirlemek için yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre 1. ve 2. sınıf öğrencileri arasında farklılık tespit edilmiştir. Farklılığın yönü incelendiğinde, 2. sınıf öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarının diğer gruba kıyasla daha olumlu olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin üniversite öncesi yaşadıkları bölgeye göre göçmenlere yönelik tutumları incelenmiş ve herhangi bir farklılık belirlenmemiştir ($F=1,984$; $p>0,05$).

Öğrencilerin ailelerinin yerleşim yerlerine göre göçmenlere yönelik tutumlarına bakıldığında gruplar arasında bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F=3,605$; $p<0,05$). Farklılığı belirlemek için yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre köy-kasabada ve metropol-büyükşehirde yaşayan gruplar arasında farklılık bulunmuştur. Farklılığın yönü incelendiğinde, köy-kasabada yaşayan öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının (ort. 3,33) diğer gruba kıyasla (ort. 3,64) daha olumlu olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin etnik kökenlerine göre göçmenlere yönelik tutumlarına bakıldığında farklılık tespit edilmiştir ($F=4,501$; $p<0,05$). Scheffe çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre Türk ve Arap kökene sahip gruplar arasında farklılık bulunmuştur. Farklılığın yönü incelendiğinde, Arap kökene sahip öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının (ort. 2,60) diğer gruba kıyasla (ort. 3,59) daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin sosyoekonomik durumlarına göre göçmenlere yönelik tutumları analiz edilmiş ve anlamlı düzeyde farklılık belirlenmemiştir ($F=0,904$; $p>0,05$).

Öğrencilerin göç ya da göçmenlerle ilgili bir etkinliğe katılım sağlama durumlarına göre göçmenlere yönelik tutumları incelenmiş ve anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F=3,913$; $p<0,05$). Konuya ilişkin hem ders alıp hem de bir etkinliğe katılanlar ile herhangi bir etkinliğe katılmayan ve diğer grupları arasında fark bulunmuştur. Farklılığın yönü incelendiğinde hem ders alıp hem de etkinliğe katılan öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının (ort. 3,04) diğer gruplara kıyasla daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi (CSWE), sosyal hizmet lisans ve yüksek lisans bölümlerinin ırkçılık, ayrımcılık, çeşitlilik, insan hakları konularını kapsamamasını bir gereklilik olarak ele almıştır. Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin de bahsi geçen gerekliliklere uygun, sosyal ve kültürel farklılıkları anlayan ve bu farklılıklara saygı gösteren, farklı kültürlere sahip insanlarla çalışmayı kabul eden bireyler olarak yetişmeleri beklenmektedir (Zastrow, 2010). Bu çalışmada Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumları ele alınmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının genel anlamda olumsuz olduğu belirlenmiş olup konuyla ilgili yapılmış bazı çalışmalar da (Çimen ve Quadir, 2018; Aldemir, 2019; Korkmaz ve Avcı, 2019; Şen ve Şimşek, 2019; Dilaver, 2020; Parsak ve Saraç, 2021; Akkaş ve Aksakal, 2021; Şengül, 2022) bu sonucu desteklemektedir. Ankara- lı vd. (2017)'nin yürüttüğü çalışmada öğrencilerin Suriyeli sığınmacılara yönelik bireysel tutumlarının okudukları bölüm ile çok fazla değişiklik göstermediği saptanmıştır. Ancak Baş ve Eti (2020)'nin çalışmasında diğer bölümlere kıyasla Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin sığınmacılara; Park vd.

(2011)'nin çalışmasında ise sosyal hizmet uzmanlarının göçmenlere yönelik olumlu tutum sergiledikleri görülmüş olup bu sonuç ile çalışmamızın sonuçları birbirinden farklıdır. Katılımcıların tutumlarını sadece okudukları yani eğitim aldıkları bölümler ile açıklamanın "tek başına" yeterli olmadığı düşünülmektedir. Öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının hali hazırda buldukları sınıf düzeyleri ile açıklamaya çalışıldığında sadece 1. ve 2. sınıf öğrencileri arasında bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Okunulan sınıf ilerledikçe öğrencilerin göç ya da göçmenlere yönelik ders alma, bir etkinliğe katılma ve mesleki olarak faaliyet alanlarına aşına olmak gibi durumlarından dolayı göçmelere yönelik olumlu tutum sergileme olasılıkları da yüksek olmaktadır. Tüm sınıf düzeyleri dâhil edildiğinde de göç ya da göçmenlere yönelik hem ders alan hem de bir etkinliğe katılan öğrencilerin herhangi bir etkinliğe katılmayan ve diğer seçeneğini işaretleyenlere göre tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir. Bu beklenen bir durumdur ancak genel durum itibari ile öğrencilerin %6'sının hem ders alıp hem de herhangi bir etkinliğe katıldığı, %11,6'sının konuya ilişkin ders aldığı ve %8,2'sinin konuya ilişkin etkinliğe katıldığı sonucu elde edilmiştir. Göç ya da göçmenlerle ilgili herhangi bir etkinliğe katılım, sırasıyla hem ders alıp hem de herhangi bir etkinliğe katıldım, ders aldım, etkinliğe katıldım, herhangi bir etkinliğe katılmadım ve diğer şeklinde ortalama puanlarda artış yaşanmakta ve bu durumda ilgili etkinliklere katılım azaldıkça tutumun olumsuz yönde seyrettiği görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalarda göç ile ilgili ders alma ve/veya herhangi bir etkinliğe katılma durumlarına göre göçmenlere yönelik tutumlar daha olumlu bulunmuştur (Kırılıoğlu ve Gencer, 2020; Kaygısız, 2021; Afyonoğlu ve Buz, 2021). Grigorieff vd. (2016)'nin gerçekleştirdiği araştırmada göçmenler hakkında bilgi verilmesinin göçmenlere yönelik tutum üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu anlaşılmıştır.

Türkiye'de günden güne giderek artan ve 2023 yılı itibariyle örgün eğitim veren 64 Sosyal Hizmet Bölümü bulunmaktadır. Sosyal Hizmet Bölümü ders müfredatlarında "Göç, Göçmenlik ve Sığınmacılık, Göçmen ve Sığınmacılarla Sosyal Hizmet, Göç ve Kentleşme" gibi göç ya da göçmenlerle ilgili derslerin yer aldığı görülmektedir. Derslerin statüleri ile ilgili analiz yapıldığında ilgili dersler, bölümlerin yalnızca %21,2'sinde zorunlu, %4,5'inde zorunlu ve seçmeli, %68,2'sinde seçmeli ders olarak bulunmakta olup %6,1'inde göç ya da göçmenlerle ilgili herhangi bir ders bulunmamaktadır. Müfredat kapsamında bulunan seçmeli derslerin dönem içerisinde açılma durumunun da programa bağlı olduğu düşünüldüğünde göç ya da göçmenlerle ilgili verilen derslerin yeterli düzeyde olduğu söylenemez. Bu durum, artan göç hareketliliğiyle daha da önemli hale gelen göç olgusu hakkında yeterli bilgiye sahip olamayan ve göçmenlere yönelik olumsuz tutumları daha yüksek olan sosyal hizmet uzmanlarının meslek hayatında yer alması anlamına gelmektedir. Nihayetinde bu şekilde bir olumsuz tutuma sahip olmak mesleki faaliyetlere de yansiyabilir ve mesleki formasyonla örtüşmeyen bir durum oluşabilir.

Araştırmada göçmenlere yönelik tutumlarını etkileyen diğer değişkenler incelendiğinde yaş, cinsiyet, üniversite öncesi yaşanan bölge ve sosyoekonomik durum arasında öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. Literatürde çalışma sonuçlarını destekleyecek nitelikteki çalışmalardan (Bessudnov (2015), Çalışkan (2019), Baş ve Eti (2020), Parsak

ve Saraç (2021), Şengül (2022), Turus (2023) söz edilebilir. Benzer şekilde Çimen ve Quadir (2018), Kaygısız (2021) ile Akkaş ve Aksakal (2021)'in yapmış olduğu çalışmalarda katılımcıların sosyoekonomik düzeylerine göre farklılaşma saptanmıştır. Ailelerinde göç deneyimi ve çevrelerinde göçmen tanıdıkları olma durumuna göre öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Bu durumda göçe ve göçmene aşinalık geliştiren ve göçmenlerle birebir iletişim içerisinde olan katılımcıların göçmenlere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ailelerinde göç deneyimi olması bakımından Durmaz (2019); çevrelerinde göçmen tanıdık olması bakımından ise Kaya (2019), Şen ve Şimşek (2019), Doğan (2019), Eser ve Uygur (2019), Dilaver (2020), Kaygısız (2021) ile Afyonoğlu ve Buz (2021) çalışmalarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Etnik köken bağlamında Arap ve Türk kökenli öğrenciler arasında da anlamlı bir farklılık bulunmuş olup Arap kökenlilerin Türk kökenlilere göre göçmenlere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu saptanmıştır. Etnik köken içerisindeki gruplar arasında ortalama puanı en yüksek grubun Türk kökenliler olduğu belirlenmiştir. Paas ve Halapuu (2012)'nin çalışmasında etnik azınlıkların Avrupa'da yaşayan göçmenlere daha hoşgörülü yaklaştığı belirtilmiştir. Literatürde yer alan benzer çalışmalar etnik köken değişkeni açısından yukarıdaki araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir (Uygur ve Eser, 2021; Kaygısız, 2021).

Elde edilen bir diğer sonuç öğrencilerin yaşamlarının büyük bölümünün geçirildiği yer özelinde köy-kasaba ve metropol-büyükşehirde yaşayanlar arasında anlamlı bir farklılığın olmasıdır. Kır-kasabada yaşayan öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu görülmüştür. Bu durumun göçmenlerin yoğunluğunun sınır illerde ve büyükşehirlerde yaşaması, kır-kasabada yaşayan öğrencilerin metropol-büyükşehirde yaşayan öğrencilere göre göçmenlerle daha az etkileşim halinde olması şeklinde yorumlanmıştır. Bessudnov (2015)'un Rusya'da gerçekleştirdiği çalışmasında kırsal kesimde yaşayan halkın göçmenlere yönelik olumsuz tutumu en azken büyükşehirde yaşayan halkın göçmenlere yönelik olumsuz tutumu en çok bulunmuştur. Alandaki diğer çalışmalar incelendiğinde Kaya (2019), Özdoğru vd. (2021) ile Şengül (2022) tarafından yapılan araştırmalarda köyde yaşayan katılımcıların metropolde yaşayanlara kıyasla daha olumlu tutuma sahip olmaları elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal hizmet uzmanları, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de göçmenlerle birebir olarak farklı mesleki yöntemlerle ve rollerle çalışan profesyonellerdir. Sosyal hizmet uzmanları göçmenlerle hem kamplarda hem de toplumsal yaşamın her alanında aktif olarak çalışmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, göçmenlerin eğitim, sağlık, konut, barınma, adli hizmetler gibi pek çok gereksinimlerini değerlendirip gerekli kaynak ve hizmetlerle bir araya getiren mesleki faaliyetlerden sorumludur. Ayrıca sosyal hizmet uzmanları sadece göç alanında hizmet veren kurum ve kuruluşlarda değil hastane, okul, belediye, adliye, sivil toplum kuruluşları gibi çeşitli kurum ve kuruluşlarda da göçmen müracaatçılarıyla farklı şekillerde karşılaşmaktadır. Sosyal hizmet uygulamaları hak temelli, insan onuruna yaraşır biçimde

çeşitliliğe saygı ve ayrımcılığa karşı ilkeleri temelinde gerçekleştirilmelidir. Sosyal hizmet öğrencilerinin de etnik duyarlılığı özümsemiş, çeşitli kültür, etnik ve azınlık gruplarının yaşadıkları sorunları anlayabilen ve bu gruplara yönelik sosyal hizmet uygulamalarını gerçekleştirebilecek yetkinliğe sahip aday meslek elemanları olarak yetişmeleri beklenmektedir (Devore ve Schlesinger, 1996). Ancak çalışmadan elde edilen bulgular ışığında öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının genel anlamda olumlu olmadığı belirlenmiştir. Alınan bilgi, beceri ve değer temelli mesleki eğitim, uygulamalarda ayrımcılığın ve hak ihlalinin karşısında olmayı amaçlamaktadır. Göç süreci yönetiminde rol alan sosyal hizmet uzmanı adaylarının göç olgusu hakkında yetkinliklerinin artırılması, tutumlarının daha olumlu hale getirilmesini temin edecek müfredat ve eğitim yaşamı içerisinde eğitim, konferans, seminer, uygulama vb. etkinliklerin sayısının çoğaltılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Araştırma neticesinde verilebilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir:

Göç ya da göçmenlerle ilgili herhangi bir dersi olmayan bölümlerin ders müfredatlarına ilgili dersler eklenmeli ve ders içeriklerinin nasıl olması gerektiği, hangi başlıklar altında anlatılan konuların göçmenlere yönelik tutumu daha olumlu yönde etkileyeceğine dair araştırmalar yapılarak olumsuz tutumu azaltan eğitim modelleri geliştirilmelidir.

Lisans eğitimi sürecinde öğrencileri ders dışında göçmen gruplarla bir araya getirecek etkinlikler, rol-play uygulamaları, göçmen-öğrenciler kaynaşma toplantıları, uygulama dersleri için İl Göç İdaresi gibi göçmen grupların bulunduğu kurum ve kuruluşların da değerlendirilmesi, göç alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları tarafından deneyimlerin aktarılması, vaka sunumları gibi çeşitli aktivitelerin bölümlerde yapılması göçmenlere yönelik olumsuz tutumun önüne geçilmesi noktasında yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Toplum tarafından benimsenen ve göçmenlere yönelik olumsuz tutumun temel sebeplerinden biri olan doğru bilinen yanlışların (Suriyeliler devletten maaş alıyorlar, üniversitelere sınavsız giriyorlar, vergi ödemiyorlar, oy kullanıyorlar, suça meyilliler, onlar geldi şiddet ve taciz arttı vb.) düzeltilmesine gereksinim olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle halkın en çok uğrak noktalarından birkaçı olan otobüs, metro, tramvay vb. duraklarına doğru bilinen yanlışları içeren pankartların asılması, yazılı ve sözlü medyanın bu konuda duyarlı olmasını sağlayacak iş birliğinin geliştirilmesine ayrıca sosyal medyada kamu spotu niteliğinde reklamlar yayınlatılarak daha çok kişiye ulaşılması hedeflenmelidir.

- Türkiye belirli dönemlerde farklı etnik kökenlerden, farklı ülkelerden ve farklı nedenlerden dolayı yoğun göç dalgasına maruz kalmaktadır. Bu çalışmanın yapıldığı dönemdeki güncel göçmen sorunu 2011 yılı itibari ile Türkiye'yi hedef alan göçmenlerdir. Bu sebeple göçmenlere yönelik olumsuz tutum değerlendirilirken ağırlıklı olarak Orta Doğu ülkelerinden göç eden göçmenler ele alınmıştır. Göç olgusunun sürekli ve değişken yapıda olması sebebiyle gelecek yıllarda benzer çalışmaların yapılması göçmenlere yönelik tutumun güncel olarak belirlenmesine, farklı göçmen gruplarına yönelik tutumların nasıl değişiklik gösterdiğinin tespit edilmesine ve bu alanda yapılacak iyileştirme çalışmalarına güncel referans olması bakımından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

“Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Göçmenlere Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için 25.11.2022 tarihinde araştırmanın kabulüne dair Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulundan 2022-962 karar sayılı izin alınmıştır.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Araştırmacılar, çalışmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Afyonoğlu, M.F. ve Buz, S. (2021). Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin Suriyelilere yönelik tutumu: Türkiye'nin yedi bölgesinde yedi il örnekleme. *Journal of Society & Social Work*, 32(4).
- Akkaş, İ., ve Aksakal İ. (2021). Afgan göçmenlere yönelik tutum ve algıların sosyolojik analizi: Erzin-can örneği. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(3).
- Aldemir, E. (2019). Bursa Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencilerinin Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının incelenmesi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2).
- Ankaralı, H., Pasin Ö., Karacam, B., Tokar. M., Künüroğlu, M., Çaça, M., Özislam, M.i Kahingöz, N. (2017). Üniversite öğrencilerinin Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara bakış açısı. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7.
- Assembly, N. D. (2008). Code of ethics of the national association of social workers.
- Baş, H., ve Eti, S. (2020). Sosyal hizmet öğrencilerinin sığınmacılara ilişkin algı ve tutumları: Bir vakıf üniversitesi örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 80.
- Bessudnov, A. (2016). Ethnic hierarchy and public attitudes towards immigrants in Russia. *European Sociological Review*, 32(5).
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği – BMMYK (2021). [https://www.unhcr.org/tr/\[15.01.2023\]](https://www.unhcr.org/tr/[15.01.2023]).
- Çalışkan, S. (2019). Ev sahibi halkın Suriyeli göçmenlere yönelik tutumu: İstanbul, Sultanbeyli – Kadıköy ilçeleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çimen, L., ve Quadir, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sivil katılımları bağlamında incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2).
- Devore, W., & Schlesinger, E. G. (1996). *Ethnic-sensitive social work practice*, 4th, Boston: Allyn and Bacon.
- Dilaver, F. (2020). Elazığ'da Suriyeli mülteciler: Elazığ halkının Suriyeli mültecilere bakış açısı üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Doğan, İ. (2018). *Göç ve kültür*. İstanbul: I. B. Bilge Yayıncılık.
- Doğan, F. (2019). Yabancı ile bir arada yaşama ve ötekileştirme: Mardin halkının bakışından Suriyeli sığınmacılar. Yüksek Lisans Tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Davidov, E., & Semyonov, M. (2017). Attitudes toward immigrants in European societies. *International Journal of Comparative Sociology*, 58(5).
- Durmaz, A. (2019). Bitmeyen muhacirlik: Balıkesir'de göçmen konutlarında yaşayan 1989 Bulgaristan göçmenleri. Yüksek Lisans Tezi. Mimarşinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Duyan, V. (2016). *Sosyal hizmet: temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri*. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.

- Education, C. O. S. W. (2008). Educational policy and accreditation standards. *Council on Social Work Education: Washington, DC, USA*.
- Eser, H.B., ve Uygur, M.R. (2019). Suriyeli göçmenlere yönelik tutumların bütünleşik tehdit ve sosyal mesafe kuramları doğrultusunda incelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi örneği. *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(95).
- Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) (22.10.2014) 6458 sayılı
- Gönültaş, M.B., ve Öztürk, M. (2020). Sosyal hizmet öğrencilerinin suçlulara yönelik algılarının değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2).
- Grigorieff, A., Roth, C., & Ubfal, D. (2016). Does Information Change Attitudes Towards Immigrants? Representative Evidence from Survey Experiments, *IZA Discussion Papers*, 10419.
- Günay, G., Ersoy, A.F., Aydın Boylu, A., ve Kılıç, C. (2019). Göçmenlere yönelik olumsuz tutum ölçeğinin Türkçe geçerlilik güvenilirliği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(4).
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı – GİB. *Düzensiz Göç Hakkında*: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-hakkinda> [10.01.2023].
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı – GİB. *Geçici Koruma*: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> [15.01.2023].
- Just, A., & Anderson, C. J. (2015). Dual allegiances? Immigrants' attitudes toward immigration. *The Journal of Politics*, 77(1).
- Karasar, N. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaya, Ö. S. (2019). Çokkültürlülük algısı ve diğerkâmlık Suriyelilere yönelik tutumu etkiler mi? Öğretmen adayları gözünden bir çalışma. *SDU International Journal of Educational Studies*, 6(2).
- Kaygısız, S. (2021). Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumları. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kıriloğlu, M., ve Gencer, T.E. (2020). Göçmen ve Sığınmacılarla Sosyal Hizmet dersinin sosyal hizmet öğrencilerinin Suriyelilere yönelik algısına etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3).
- Korkmaz, M., ve Avcı, İ.A. (2019). Hemşirelik Öğrencilerinin Göç ve Göçmen Olgusuna Yönelik Algılarının Değerlendirilmesi, Ed. Çer, E. Kahraman, N ve Yılmaz, T. IV. Uluslararası Kültür Sempozyumları Uluslararası Sağlık Toplum ve Kültür Sempozyumu Tam Metin Kitabı içinde (228-234).
- Özdoğru, A. A., Dolu, F. N., Akan, A., ve Aldemir, S. (2021). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime ve mülteci öğrencilere yönelik tutumları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40.
- Paas, T., & Halapuu, V. (2012). Attitudes towards immigrants and the integration of ethnically diverse societies. *Eastern Journal of European Studies*, 3(2).
- Park, Y., Bhuyan, R., Richards, C., ve Rundle, A. (2011). U.S. Social work practitioners' attitudes towards immigrants and immigration: Results from an online survey. *Journal of Immigrants &*

Refugee Studies, 9(4).

- Parsak, B., ve Saraç, L. (2021). Beden eğitimi öğretmenlerinin göçmenlere yönelik tutumu. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(1).
- Şen, G., ve Şimşek Keskin, H. (2019). Türkiye'deki kamu yönetimi öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılara ilişkin tutumları. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2).
- Şengül, F. N. (2022). Türkiye'de yaşayan göçmenlere yönelik tutumlar: Üniversite öğrencileri örneği. *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*. 5 (2).
- Taşpınar, M. (2017). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamalı nicel veri analizi*. Ankara: I. B. Pegem Akademi.
- Turus, A. (2023). Sosyal hizmet uzmanlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlarının farklı değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çankırı.
- Türkiye İstatistik Kurumu – TÜİK. (2022). *Uluslararası Göç İstatistikleri*: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Göç-İstatistikleri-2022-49457#:~:text=TÜİK%20Kurumsal&text=Yurt%20dışından%20Türkiye%27ye%20göç,ünü%20ise%20yabancı%20uyruklular%20oluşturdu.> [08.09.2023].
- Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (30.11.1994) 22127 sayılı
- Uluslararası Göç Örgütü – IOM Türkiye (2020). *Gerçekler ve Rakamlar (Küresel)*. <https://turkiye.iom.int/tr/veri-ve-kaynaklar> [15.01.2023].
- Yaratan, H. (2017). *Sosyal bilimler için temel istatistik: SPSS uygulamalı*. Ankara: I. B. Anı Yayıncılık.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal hizmete giriş*. (Çev. Ed. D. B. Çiftçi). Ankara: Nika Yayınevi.